

GÜVENLİKLİ SİTEDE YAŞAM: KENTİN KAOSUNDAN SİTENİN GÜVENLİĞİNE SİĞİNMAK

Fatmanur Tekeli,¹ İbrahim Keş²

Öz

İnsanların en temel gereksinimlerinden biri olan güvenlik ihtiyacı günümüzde toplumun bazı kesimlerinde güvenli siteler aracılığıyla karşılanmaya çalışılmaktadır. Genel bir risk algısı ve bireysel risk algısı üzerinden değerlendirildiğinde ülkemizde bu durum güvenlik yanında sosyal statü ve simgesel tüketim haline gelebilmektedir. Sağlayıcıları açısından aynı zamanda tüketiciler açısından da rant elde etme ve pazarlama stratejisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamız Konya merkezinde, nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Örneklem, kartopu tekniği ile seçilmiş ve katılımcılardan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile veriler toplanmıştır. Çalışmamızın temel problemi güvenlik algısı ve riske karşı alınan tedbirlerin içinde güvenli sitenin yerini belirlemek ve sakinleri için ayrıksı duruşuna rağmen kentin genel yapısı ile ilişkisini ortaya çıkarmaktır. Çalışma bulgularına göre katılımcıların temel güvenlik kaygısı çocuklar üzerinden şekillenmekte, küresel risklere karşı güvenli sitelerin herhangi bir koruyuculuğu olmadığından hareketle, alınan tedbirler genelde bireysel yönlü olmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Güvenlikli Site, Risk, Kent.

¹ Araştırma Görevlisi, Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, fatmanur.sodali@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0759-015X

² Doktora öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, ibrahimkes@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0892-0704

LIFE AT GATED COMMUNITY: FALLING BACK ON THE SECURITY OF THE GATED COMMUNITY FROM THE CHAOS OF THE CITY LIFE

Abstract

The need for security, which is one of the most basic needs of people, is being tried to be met through gated community in some segments of society today. When evaluated through a general risk perception and individual risk perception, in our country this situation can become social status and symbolic consumption as well as security. It appears as a profit-making and marketing strategy for providers and also for consumers. Our study was conducted in the center of Konya using the qualitative research method. The sample was selected with the snowball technique and data was collected from the participants with a semi-structured interview form. The main problem of our study is to determine the location of the gated community within the security perception and measures taken against risk and to reveal its relationship with the general structure of the city, despite its distinctive stance for its residents. According to the study findings, the main security concern of the participants is shaped by children, and since secure sites do not have any protection against global risks, the measures taken are generally individual-oriented.

Keywords: Gated Community, Risk, City.

GİRİŞ

İnsanların fizyolojik ihtiyaçlarından sonra en temel gereksinimi güvenlik ihtiyacıdır. Farklı zamanlarda farklı şekillerde karşılanan güvenlik ihtiyacının günümüzde karşılanma şekillerinden bir tanesi mekânla -konut- ilgili olarak güvenlikli sitelerde ikamet etme biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Güvenlikli sitelerin ortaya çıkışı ve sayıca artması hem küresel olarak artan risk söyleminin ve algısının hem de neo-liberal iktisadi politikaların konut üretimine yansması ve pazarlama stratejilerinin bir sonucudur. Sakinlerine yüksek duvarların yanı sıra yeşil alan, spor tesisi, kafe, market vb. çeşitli imkanlar sunan bu siteler hem sahip olma hem de yaşama maliyetlerinin yüksekliğiyle de sembolik tüketimin bir parçasıdır. Ortaya çıkma ve yaygınlaşma süreçlerinin sonunda sosyolojik yazının dikkatini çeken güvenlikli siteler, özellikle ilk görüldükleri yerler olan sanayi metropollerine üzerine yapılan saha çalışmaları ile araştırmaların konusu olmuştur.

Konya’da ilk olarak 2000’li yılların başında MÜSİAD konutlarının inşa edilmesiyle başlayan güvenlikli sitelerin sayısı şu an çok yüksek boyutlardadır (Sipahi, 2012, s. 120). Buna rağmen Konya özelinde konuyla ilgili sadece iki alan araştırması bulunmaktadır. Bu bağlamda bu çalışma, güvenlikli sitelerde ikamet edenlerin değişen koşullarda bu konutları talep etme nedenleri, konutların sosyal işlevleri ile site sakinlerinin küresel risk algısının tespitine ve konuyla ilgili literatüre katkı yapmak amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla Konya'nın merkez ilçelerinde yer alan ve benzer olanaklara sahip farklı güvenlikli sitelerde yaşayan 15 kişi ile görüşme yapılmıştır. Araştırma bulguları ise ilgili literatür çerçevesinde değerlendirilmiştir.

1. GÜVENLİK VE RİSK

İnsanlar, doğaya hâkim olup yaşam alanlarını ve sakinlerini düşmanlarından korumak adına surlarla çevrili şehirler kurdular. Bu bazen doğal bir koruma alanı olarak yüksek ve korunaklı bir dağ ya da tepe üstleri iken bazı yerlerde kaleler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Güvenlik, “kimi zaman bir ihtiyaç, kimi zaman bir dürtü veya içgüdü, kimi zaman politik kavrayış olarak ele alınmakta” (Arıboğan, 2021, s. 108) olup -nasıl kavramsallaştırıldığı önemli olmadan- insan varlığının en temel gereksinimi olarak yaşamın belirleyicisi olmuştur. Bir dürtü veya içgüdü olarak güvenlik gereksinimi, insanların tehdit ve acı algısı varlığından kaynaklanmaktadır. İnsan bireyselliğinde var olan acıya veya bunun etkisini olmadan önce kaygıya sebepler şunlardır. Freud’a göre “acı bizi üç yönden kuşatır: kaderi çöküş ve yok oluş olan, uyarı işaretleri olarak ağrı ve kaygıdan yoksun kalmayan kendi vücudumuz; karşı durulmaz, acımasız yıkıcı güçlerle bizi mahveden dış dünya ve son olarak da diğer insanlarla ilişkilerimiz” (2021, s. 37) şeklinde sıralanır. Kaygı benzeri duygulanımların etkisi ile ve Freudyan bir bakışla ve güvenlikli sitelerin ortaya çıkışı bağlamında denilebilir ki, tedbir alınması ve dikkat edilmesi gereken tanınmayan dış çevre ve ona dahil olan en önemli etken günümüz toplumlarında diğer insanlardan gelen tehditlerdir. Diğer insanlardan gelebilecek tehditler sadece bir saldırı eylemi değil herhangi bir sokaktan geçerken çatıda onarılması gereken ama ev sahiplerince dikkate alınmayan bir tamirat işlemini benzeri bir durum sonucu ortaya çıkan riskleri de kapsar.

Genel bir adlandırma yapılacak olursa, diğer insanlardan gelebilecek olan tehditlere karşı yapılabilecek şey “inzivaya çekilme, diğer insanlardan kendini uzak tutma, insan ilişkilerinden doğabilecek acılara karşı ilk akla gelen korunma yöntemidir” (Freud, 2021, s. 37). İnzivaya çekilme haricinde, tehdit karşısında bir başa çıkma yöntemi olarak yeni kentsel tasarımlar da kurulmuştur. Bunlardan en önemlisi ve konumuz bağlamında incelenecek olan, günümüzde karşılığı tarihsel benzetmeyle sınırları olan ve surlarla çevrili kale yapılarına benzetilebilecek güvenlikli sitelerdir.

Güvenlik gereksiniminin oluşmasında etken olan tehdit algısının post-modern toplumlarda karşılığı risk ile ifade edilir olmuştur. Fakat Beck ve benzer biçimde risk üzerine oluşan yazında post-modern toplumun tamamlayıcı bir özelliği olarak karşımıza çıkan bir durum olarak ifade edilir. Burada tehdit algısı ve risk arasında kurduğumuz ilişkiden kastımız algı düzeyinde ya da kaygı boyutu üzerinden risk olarak tanımlanan büyük çapta olayların yaşanılan yerden uzakta olmasında rağmen medya ve iletişim araçları üzerinden sanki yaşanılan yerde de benzer bir durumla karşılaşılabilirmiş kaygısı sonucu ortaya çıkmasından dolayıdır. Riski belirleyen tehdit algısı gibi görünse de asıl belirleyici nereden geleceği belli olamayan risklere karşı güvenlik algısından kaynaklanır. Bu algı, belirsizliğin hâkim olduğu ve geniş kapsamlı risklerin varlığından kaynaklanır. Beck'e göre "ileri modernlikte toplumsal risk üretimi, toplumsal servet üretimine sistemli bir şekilde eşlik eder" (2011, s. 21). Eşlik etme süreci ile riskler hem yaygın hem de sistematik hale gelmiş gibi görünmektedir. Bu yöndeki risklerin algılanışı da en az onların gerçekliği kadar önemlidir. Dahası bu türden risklerin -kullanıldıkları siyasal ve kavramsal bağlama göre- risk olarak adlandırılmayacak olanları bile vardır. Bu bağlamda risk, toplulukların ya da daha büyük yapılardan toplumların yönlendirilmeleri amaçlanarak işlevsel bir siyasi amaç için kullanılmaları söz konusu olabilir. Ayrıca, "modernleşme sürecinde üretici güçlerin katlanarak büyümesiyle birlikte tehlikeler ve potansiyel tehditler, daha önce eşi görülmemiş bir ölçekte ortaya çıkmıştır" (Beck, 2011, s. 21). Riskin küresel boyutlarda ortaya çıkmasının teorik açıdan önemi yadsınmamakla birlikte yerel ölçekte ortaya çıkanlara karşı konumuz bağlamında alınan tedbirlerden – ayrıca yaygınlık kazanan- bir tanesi güvenli sitelelerdir. Bu aynı zamanda riskin bu kadar çeşitlilik ve yaygınlık kazanan doğası 'ileri modernleşme' sürecinin ortaya çıkardığı sonuçlar sonrasında yeni bir toplumsallaşma tarzın ortaya çıkmıştır. Güvenli yer ve dayanak ihtiyacı hisseden insan bunu evi ile karşılar. Çünkü "ev insanın belki de hala özlemini duyduğu, güvencede olduğu ve kendini hoşnut hissettiği ilk yerleşim yeri olan ana rahminin yerini tutar" (Freud, 2021, s. 50).

Riskleri üreten modernlik aynı zamanda bireylerin geleneksel güven bağlarını parçalamaktadır. Giddens, modern öncesi ve modern dönemi ontolojik güvenlik kapsamında karşılaştırırken, modern öncesi dönemde var olan akrabalık bağı, mekânsal ve zamansal olarak yerellik, dinsel kozmolojiler ve geleceği bugüne bağlama yolu olarak geleneğin, modern toplumlarda parçalandığının ifade etmektedir. Dolayısıyla modern dünyanın risklerle dolu olmasının ardında yatan nedenlerden birisi de risklerin küresel olmalarının yanında geleneksel güven bağlarının çok az varlık sürdürebilmiş olmasıdır. Modern toplum da kendi güven düzeneklerini inşa eder ancak bu sistemler bireyi modern öncesi toplumlardaki gibi kuşatmaz. (Giddens, 2000, s. 103) Modernlik aynı zamanda insanları bireysel yaşamaya ve düşünmeye zorlamaktadır. Bu zorlama o kadar güçlüdür ki Simmel'e göre "Modern hayatın en derin sorunları, bireyin, bunaltıcı toplumsal güçler, tarihsel miras, dışsal kültür ve hayat tekniği karşısında kendi var oluşunun özerklik ve bireyselliğini koruma talebinden doğar" (2020, s. 317). Bireyselleşmenin artması toplumsal bağların azalması ve Giddens'in saydığı tüm güven düzeneklerinin etkisinin azalması ile bireyler modern dünyada temkinli ve ihtiyatlı olmak durumunda kalmaktadırlar. Bu ihtiyatın maddi görünümünden biri de güvenli sitelelerdir.

2. GÜVENLİKLİ SİTE

Hem risk hem de güvenlik gereksiniminin karşılığı olarak günümüzde bir gereksinme türü haline gelen ve tüketim nesnesi dönüşmesinin maddi görünümü güvenli sitelelerdir. Fakat bu risk ve güvenlik talebi daha çok bireysel belki de bölgesel risklerle sınırlıdır. Küresel ölçekli riskler için olmasa da güvenli siteleler ile toplumsal olarak var olan risklere karşı güvence vadeden yapılar ortaya çıkmaktadır. Tabii ki güvenli sitelelerin sakinlerine sunduğu güvenlik özellikle sosyal ilişkilerden doğabilecek riskler gibi yerel risklerle sınırlıdır. Aslında burada yapılmak istenen şey toplumsal bir olgu

olarak gördüğümüz riskin kaynakları ve sebepleri üzerinden psikolojik alana geçişin sağlanmasıdır. Bu bir anlamda -Freud'un kavramsallaştırmasıyla- bireyde patolojik olanın toplumda incelenmesi durumunu ortaya koymaktadır. Peki neden patoloji? Çünkü toplumda normal kabul edilen yapıların ya da yaşam alanlarının yerine, modern zamanların 'heterotopya'ları olarak güvenlikli sitelerin ortaya çıkması, toplumsal patolojinin göstergesidir.

Güvenlikli site ile aslında kent içinde mekânın hiyerarşik düzeni bağlamında güvenlikli hale getirilen sitelerin, toplumsal yaşamda hiyerarşinin üst sınırlarında yer alması ve bunun simgesel kullanımı göze çarpmaktadır. Sınırları belli bir yerleşim yeri olarak kent içinde kendine ait sınırları olan yeni - geleneksel şekilde olmayan- bir yerleşim birimi ortaya çıkmaktadır. Modern yaşamın dönüştürücü etkisi ile ortaya çıkan yeni risk faktörlerinden bir kısmına karşı doğal olan ile -normal yapılaşma- arasındaki bağın koparılıp, Köksal Alver'in ifadesiyle "siteril" (2013) bir dünya -yapay³- yaşam alanları oluşturulmaktadır. Foucault, "mekânın hiyerarşik yerler bütünü olarak Orta Çağ'da; kutsal ve dünyevi yerler, korunaklı yerler ve tersine açık ve korunmasız yerler, kentsel yerler ve köylük yerler" (2019: 284) olarak tasnif edildiğini ifade etmiştir. Bu ayrıma göre korunaklı yerler olan güvenlikli siteler tamamen mükemmel öteki yerler olarak değerlendirilebilir. Buralar ayrıcalıklı yerler olarak belli bir düzenlilik ile oluşturulur. Foucault'un tanımladığı heterotopya farklı bir anlamda kullanılsa bile, güvenlikli siteleri kriz heterotopyası olarak değerlendirmek mümkündür. "İlkel denem toplumlarda kriz heterotopyaları diye adlandırdığım belli bir heterotopya biçimi vardır, yani toplum karşısında ve inşaların içinde yaşadıkları insani ortamda kriz durumunda bulunan bireylere -yetimhaneler, hamile kadınlar, yaşlılar, vs.- ayrılmış ayrıcalıklı, kutsal ya da yasak yerler vardır" (Foucault, 2019, s. 288). Güvenlikli siteler bu tanıma, toplumda sürekli var olan güvenlik krizi sebebiyle ayrıcalıklı ve dışardan girişlerin izne tabi olduğu mekânlar olmasıyla bir benzerlik taşırlar. Bu benzerliğin kurulabileceği diğer bir etken mekânın ayrıcalıklı olması ve içerisinde temel toplumsal ihtiyaçların karşılanabileceği -havuz, spor salonları, kafeterya ve hatta kreş-anaokulu gibi- yerlerin mevcut olmasıdır. Ayrıca kriz heterotopyaları mekânı olarak değerlendirilebilecek olan güvenlikli siteler, aynı zamanda gönüllü bir kapatılmayı da beraberinde getirir.

Güvenlikli siteleri ayrı bir kategori olarak değerlendirmek kendinde içkin olan bir ayrıştırmayı barındırır. Ayrıştırmada başat rol kendine yetebilen yapılar olarak oluşturulmaya çalışılması sebebiyledir. Ayrıca her ne kadar bağımsız bir görünüm sergileseler de sonuç olarak kentin bir parçası olup kente aittirler. Bu bağlamda kentin bir göstereni olarak değerlendirilebilir. Yani kentte var olan konut biçimleri üzerinden kentte yaşayan insanların ortaya çıkardığı toplulaşma biçimleri ortaya çıkarılabilir. Bu durum Konya özelinde yeni yapılaşma yerleri -Sancak ve Yazır mahallerinde site ve güvenlikli site iken, Yaka Meram mahallesinde villa tarzında- ortaya çıkmaktadır. Ayrışmanın bir boyutu da dışardan bakışla güvenlikli sitenin geleneksel kent yapılaşmasını doğal olarak kabul ettiğimizde doğal olmayan bir yapı olarak karşımıza çıkar. Bu doğal olmayan ifadesi de toplumun genelinden ayrışmasındandır. Ayrışma ise geleneksel yerleşim modelleri ve toplumsal ilişkiler yerine yenisini -daha doğru bir ifade ile yeni olanın yaygın hale gelmesi- koymanın sembolik görünümünden Kaynaklanmaktadır.

"Uygarlık, insanın mutluluk olanağının bir bölümünü bir parça güvenlik ile takas etmiştir" (Freud, 2021, s. 72). İnsanların daha fazla mutlu ya da huzurlu olacakları ortam elde etme imkânını güvenlik ile takas etmeye en güzel örnek bireysel bağlamda güvenlikli sitelerdir. Bu takasın başka bir

³ İlk kuruldukları dönem açısından durum böyle iken artık hem metropol dışında hem de taşrada artan yaygınlığı ile artık kanıksanmış ve normal kabul edilen yapılaşmalara dönüşmüştür. Hatta ilgili çalışmaların yapıldığı dönemde kendine yeten mekânlar olarak var olurlarken günümüzde sadece belli ihtiyaçlar dâhilinde minimize edilip temel taleplere karşılık verme amacı taşır hale gelmişlerdir. Mesela güvenlikli giriş çıkış ve çocuk parklı apartmanlar şeklinde karşımıza çıkmaktadırlar ve yaygın hale gelmesi ve normal kabul edilmesinin sebebi de bu durum olabilir.

boyutu da ortaya çıkan karşılıkları-maliyetleridir. “Güvensizlik koşullarında yaşamak bir Risikoleben’dir (riskli hayat) ve üstlenilen risklerin maliyetlerini ödemek zorunda olan eyleyen kişidir” (Bauman, 2020, s.65). Bu karşılıklar maddi -yüksek satış ve kira bedeli- ile sosyal -komşuluk ilişkileri- maliyetlerdir. İnsanların genel sorunu olmakla birlikte, güvenli sitelerin modern bir inziva şekli olması, sosyal ilişkilerin gerilemesine yol açabilmektedir.

Güvenlik karşılığında feda edilen şeyler, bireysel mutluluk ve toplumsal katılım arasındaki gerilimdir. “Kendini belli mekânlarla ifade eden yahut belli mekânlar etrafında konumlandırılan insan için mekân, bir referans alanı haline gelmektedir” (Alver, 2013, s. 12). Yeni bir toplumsallaşma biçimi olarak güvenli siteler toplumsal hiyerarşide farklı bir hayat tarzı ortaya çıkarmaktadır. Mülkiyet sahipliği, sınıf bağlamında toplumsal ayrışmanın hem etkeni hem de sonucudur. Yani mülkiyet varsa sınıfsal statü değişmiştir ve aynı zamanda bu mülkiyet edinmenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Güvenli sitelerin statü ve mülkiyet ilişkisi bağlamında değerlendirilmesi Türkiye örneğinde önem kazanmaktadır. Özellikle 1980 ve sonrası dönemde statü ve yatırım aracı olarak kendine yer bulmuştur. Amerika’da, Afrika’da ve Asya’da yer alan ülkelerde güvenli sitelerin ortaya çıkma nedenleri genellikle “etnik, ırksal ve sınıfsal şiddet ve gerilim” olurken; Türkiye’de tüketim kültürünün sonucu olarak, bu sitelerde yaşamının verdiği prestij temel beklenti noktası olmuştur (Polat & Kartal, 2018, s. 63, 69). Tabii ki Türkiye’de güvenli sitelerin ortaya çıkışında farklı etkiler de söz konusudur. “Türkiye’nin dışı açılması, ulusal kalkınma döneminin sona erışı, büyük şirketlerin yerli pazara girişi, büyük şehirleri küresel şehirlere dönüştürmek isteyen büyük sermayenin iç siyasi gelişmeler sonucu avantajlı konuma yükselmesi, kentten uzak bir hayat tarzı arayışında olan yeni orta veya üst orta sınıfların ortaya çıkışı, kentsel arazinin bir rant kaynağına dönüşmesi önemli olan nedenlerdir” (Aliaoğlu, 2015, s. 159). Bu gelişmelerin ilk yaşandığı şehir olan İstanbul, güvenli sitelerin ilk ortaya çıktığı ve dolayısıyla konu ile ilgili ilk çalışmaların da yapıldığı şehir olmuştur. Daha sonra diğer şehirlerde de güvenli siteler oluşmaya başlamıştır. Konya’da 2000’lerin başında yapılan MUSİAD Konutlarıyla güvenli site konsepti gelişmeye başlamış ve hızlı bir biçimde artarak, bugün için tüm merkez ilçelerde çok sayıda güvenli site ortaya çıkmıştır (Sipahi, 2012, s. 118).

Konya’da güvenli siteler ile ilgili yapılan saha çalışmalarına bakıldığında Alver tarafından 2006-2009 yılları arasında yapılan ve Konya’yı da içine alan üç şehirde gerçekleştirilen saha araştırmasında, güvenli sitede yaşayanların ekonomik sermaye olarak benzer ancak “kültürel, sembolik, sosyal sermaye” açısından homojen olmadığı; güvenli sitelerin tercih edilme amacının güvenlik ve konforun yanı sıra statü göstergesi ve yatırım amacı olduğu; güvenli sitede yaşayanların toplumdan kaçma gibi bir niyeti olmasa dahi güvenli site konseptinin doğal olarak izolasyona neden olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (2013, s. 185-188). Bu çalışma aynı zamanda Konya’da bu konuyla ilgili yapılmış ilk çalışmadır. Diğer önemli bir çalışma, Sipahi (2012) tarafından yapılmıştır ve bu çalışmanın sonuçları da Alver’in araştırmasını desteklemektedir. Bu çalışmalar dışında mimarlık, coğrafya, kamu yönetimi, şehir planlama gibi alanlarda yapılan araştırmalar bulunmaktadır. Konya fazla sayıda güvenli siteye sahip olmasına rağmen, fark edildiği üzere bu alanda çok az sayıda çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmanın motivasyonlarından biri bu eksikliğe sunulabilecek katkıdır. Diğer bir nokta küresel risk söyleminin arttırdığı güvensizlik algısının karşısında, yerel tehlikelerden korunarak yaşayan bireyler için genel risk söyleminin yarattığı etkiyi anlamak ve bu tür tehlikelere karşı ne tür önlemler aldıklarını araştırmaktır.

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu araştırma Konya’da güvenli sitelerde yaşayan bireylerin, genel olarak site yaşamları hakkında bilgi sahibi olmak, yerel ve küresel bazda güvenlik ile ilgili düşüncelerini anlamak amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme, doküman analizi gibi veri toplama tekniklerini kullanan ve “insana dair olgu ve olayların, kendi bağlamından kopmadan ve derinlemesine anlaşılmasını” sağlayan bir araştırma yöntemidir (Baltacı, 2019, s. 369-370). Örneklem oluştururken amaçlı örnekleme tekniklerinden biri olan kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme (seçim) tekniğinde araştırmacı, araştırma probleminde ve amacına uygun olarak kişileri ve mekanları kasten seçmektedir (Maxwell, 2022, s. 96; Creswell, 2023, s. 158). Kartopu örnekleme tekniğinde ise görüşmecilere, çalışmanın konusu ile ilgili referans bir kişi aracılığıyla ulaşılmaktadır (Yağar & Dökme, 2018, s. 5). Örneklem nicel araştırmanın bir parçası olması nedeniyle nitel araştırma terminolojisi içerisinde kafa karışıklığı yaratmaktadır. Bunun temel nedeni nitel araştırmanın amacının nicel araştırmanın aksine bir popülasyonu temsil etmek değil, sosyal ilişkilere dair bilgileri derinleştirmektir (Neuman, 2022, s. 395). Bundan dolayı nitel araştırmada örneklemin, sayısal çoğunluğundan çok; konu ile ilgili ayrıntılı bilgi verebilecek kişilerden oluşması önemlidir. Bu doğrultuda nitel çalışma için veri doygunluğu örnekleme hacminin belirlenmesi için önemli bir kriterdir. Veri doygunluğu artık yeni bir bilginin gelmemesi ve verilerin tekrar etmesi durumunu ifade etmek için kullanılmaktadır (Baltacı, 2018, s. 237,261). Bu çalışmada da görüşmeci sayısı veri doygunluğuna göre belirlenmiştir.

Çalışma Konya Merkez ilçelerinde yer alan, Stage Residence, Doğaşehir Sitesi, MÜSİAD Konutları, Mete Konakları ve Zirvepark sitelerinde yapılmıştır. Araştırma sırasında demografik soruların yer aldığı yapılandırılmış ve araştırma sorularının yer aldığı yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmacı tarafından katılımcılara sorulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, Şahin (2016) tarafından yapılmış ve "Neoliberal kentsel dönüşümün yeni mekânsal alanları olarak güvenli siteler: İstanbul örneği üzerinden kapalı yerleşimlerin risk ve güvenlik bağlamında incelenmesi" isimli doktora tez çalışmasında kullanılan sorulardan referans alınarak oluşturulmuştur. Şahin araştırmasının temel kurgusunu neoliberal dünyada iş ve çalışma dinamiklerinin gündelik hayata etkisini temel alırken bu araştırma risk ve güven temalarını merkeze almaktadır.

3.1. Çalışma Grubu

Araştırma kapsamında toplam 15 kişi ile görüşülmüştür. Görüşülen kişiler demografik özellikleri ile betimlenecek olursa, katılımcıların; 8’i kadın, 7’si ise erkektir ve yaşları; en düşük 26, en yüksek 56 olmakla birlikte, ortalaması 40’tır. Katılımcılar; 8 kişi üniversite, 2 kişi doktora, 2 kişi yüksek lisans, 1 kişi ön lisans, 1 kişi lise ve 1 kişi de ilkökul mezunudur. Ev hanımı olan 2 kişi dışında tüm katılımcılar çalışmaktadır. Çoğunluğun evli olduğu (n: 14) örneklem içerisinde sadece 1 kişi bekar ve evli olanların genellikle 2 olmak üzere en fazla 3 çocukları vardır. Aylık hane gelirlerine göre en yüksek 70.000, en düşük 15.000 olmak üzere; araştırmaya katılanların ortalama gelirleri 37.357 TL’dir. Türkiye’nin son dönemlerde içerisinde bulunduğu enflasyonist ortamda görüşmecilerin gelirlerini daha iyi anlamlandırmak adına, bu çalışmanın gerçekleştirildiği 2023 yılının şubat ayında asgari ücretin net 8506 TL olduğunu belirtmekte fayda vardır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2024).

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.1. Neden Güvenlikli Site? Olanaklar ve Güvenlik

Bilindiği gibi güvenlikli site; sakinlerine sadece yüksek duvarlar, kameralar ve güvenlik kulübesinde bekleyen kişiler sunmamakta. Aynı zamanda kentin kişilere sunduğu bazı imkanları, güvenli ve izole bir alanda konsantre bir biçimde üretmektedir. Bunlar büyük ve düzenli bir peyzaj alanı, havuz, kapalı spor kompleksi, market, kreş gibi bireylerin normal şartlarda ulaşması için güvenli alanlarını terk etmek zorunda kaldıkları imkânlardır. Bu açıdan güvenlikli siteleri kişiler için cazip kılan şey, sadece kentin kaosundan izole bir yaşam sunması değildir. Sitenin sunduğu yaşam aynı zamanda ev konforunda ve güvenliğinde ulaşılabilen bu tür imkanlardır. Bu minvalde görüşmecilere ilk olarak oturdukları siteyi neden tercih ettikleri, sitenin sunduğu imkânlar ve güvenlik düzeyi ile ilgili sorular sorulmuştur. Görüşmeciler daha çok güvenlik ve sosyal tesis olanaklarını ön plana çıkarmışlardır. Koç tarafından Konya’da yapılan çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir (2020, s. 92). Sitenin sunduğu imkânlar ve güvenlik düzeyi ile ilgili olarak alınan cevaplar, katılımcıların kendi hayatında beklenti ve güvenliğin yöneldiği alanları göstermesi açısından önemlidir. Bunun nedeni daha önce de ifade edildiği gibi, görüşme yapılan kişilerin ikamet ettikleri sitelerin güvenlik düzeyi ve sosyal imkânlar açısından birbirlerine oldukça benzer olmasıdır. Bu benzerlik içerisinde katılımcılar farklı olanakları ön plana çıkarmışlardır. Öyle ki katılımcıların önemli bir kısmı oturdukları siteyi seçme nedeni olarak 'çocuklarının güvenli bir şekilde büyüyebileceği bir ortam sunması' olduğunu dile getirmiştir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, güvenlikli sitede oturmaları sayesinde, 'çocuklarının rahatça oyun oynayabildiğini', 'veli izni olmadan dışarıya çıkmalarına izin verilmediği için rahat ettiklerini' ifade etmişlerdir. Bu düşünce yaş, meslek ve cinsiyet gibi demografik değişkenlerden bağımsız bir biçimde, güvenlikli sitede oturanlar için ortaktır. Örneğin farklı sitelerde oturan, 44 yaşında ve öğretmen olan erkek katılımcı ile 36 yaşında ve fizyoterapist olan kadın katılımcı hemen hemen aynı cümleyi kurmakta ve “veli izni olmadan çocukların dışarıya çıkmasına izin verilmemesini” ve “çocukların güvenli bir ortamda rahatça oynayabilmesini” önemsediklerini ifade etmektedirler.

“Çocuklar için oyun parkı, yeşil alan, yüzme havuzu ve kapalı spor salonu var... Çocuklarımızın güvenli bir ortamda vakit geçirmelerine imkân sunuyor... özellikle veli izni olmadan çocuklarımızın site dışına çıkarılmamasını, açık alanlar dışındaki kapalı otopark vs. yerlerde kontrollerin yapılmasını önemsiyorum.” (Katılımcı 2, 44 yaş, Erkek, Öğretmen)

“Çocuklarım daha rahat bir şekilde yanlarında bir büyük olmadan rahatça oynayabilmeleri için ayrıca eşimin mesleği gereği nöbet durumlarında yalnız daha rahat kalabiliyorum... Sitede üç güvenlik görevlisi dönüşümlü olarak çalışıyor. Yabancı biri geldiğinde hemen haber veriliyor. Çocuklar bizden habersiz siteden çıkamaz. Eğer çıkmak isterlerse 18 yaşından küçük olanlar için haber veriliyor. Haberimiz olup olmadığı soruluyor. Servisle okula giden çocukları servise bindirip karşılıyorlar.” (Katılımcı 6, 36 yaş, Kadın, Fizyoterapist)

Çocukların güvenliği günümüz "risk toplumunda" da önemli bir alandır. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik korumacı tavrı her geçen gün artmaktadır. Bu konuda yapılmış çalışmalar, ebeveynlerin çocukları için sosyal ortamlardaki tehlikelerden korktukları ve bunun sonucu olarak da çocuklarının davranışlarına daha fazla müdahalede bulduklarını göstermektedir (Korkmaz, 2019, s. 226). Avustralya’da yapılmış çalışmalarda, güvenlikli sitelerde yaşayan ve çocukları için endişelenen ebeveynlerin çocuklarını güvenlik alanına kapattıkları ve bu durumun çocuk gelişiminde sosyal ve psikolojik sorunlar oluşturabileceği öne sürülmüştür (Akyol Altun, 2010, s. 235). Günümüzün artan risk

söyleminde aile içi rollerin de değişmesiyle birlikte çocuk merkezli yaşamın yükselmekte olması -bu çalışmanın da gösterdiği gibi- yaşanan yerin tercih edilmesinde oldukça etkili bir kriter dönüşmektedir.

'Tehlikelerle dolu bir dünya' algısında ebeveynler çocuklarının güvenliğini sağlamayı öncelerken, aynı zamanda onların kendileri kadar özgür yetişemeyeceklerinden de endişelenmektedirler (Çakı ve Altundere, 2017, s. 153). Bundan dolayı eskinin sokakları güvenli sitelerin bahçelerinde yaşatılmaya çalışılmaktadır. Şahin de çalışmasında katılımcıların kendi çocukluk dönemleriyle ilgili olarak sokak imgesinin güveni çağrıştırdığını bulmuştur. Bu durum Şahin'e göre anneler tarafından kurulan komşuluk ilişkilerinin sokağın belirsizliğini yok etmesi ile ilişkilidir (Şahin, 2016, s. 310). Bu çalışmada da yeşil alan, burada yaşayanlar için hem çocukların büyürken ihtiyaç duyduğu özgür oyun alanını sağlamakta hem de kendileri için yürüyüş yapmak ve komşularla vakit geçirmek için bir fırsat olarak değerlendirilmektedir.

Yeşil alan ya da büyük bir bahçe içindeki kamelyalar sadece çocuklarının güvenliğinden endişe eden ebeveynler için değil, kentin nüfusça büyümesiyle birlikte artan konut ihtiyacının yol açtığı betonlaşmadan kaçabilmeyi amaçlayan kişiler için de önemlidir. Bu çalışmada görüşülen kişiler de yeşil alan ve kamelyalar vurgusunu önelemektedirler. Ayrıca site bahçesinde bulunan kafeler ve sosyal etkinlikler de katılımcılar için önemli imkânlardır.

“Geniş bahçesi bizlere hem ferah bir manzara sunuyor hem de çocuklar için geniş bir oyun alanı. Çeşitli aktiviteleri; bisiklet, kayak, paten vs. yapma imkânı ve bizler için bahçede yürüyüş yapabilme imkânı sunuyor. Ayrıca sosyal tesisinin olması cezbedici. Bahçesindeki kafe özellikle yaz akşamlarında komşularımızla, misafirlerimizle keyifli vakit geçirmemizi sağlıyor.” (Katılımcı 7, 35 yaş, Kadın Makine Mühendisi).

“Bol yeşil alanıyla birlikte huzurlu bir yürüyüş ve spor imkânı sağlıyor.” (Katılımcı 1, 42 yaş, Kadın, Ev Hanımı)

“Kendine ait sosyal tesisi ve çocuk oyun alanı var. Site dışına çıkmadan yürüyüş yapabiliyorum.” (Katılımcı 5, 30 yaş, Kadın, Ev hanımı).

4.2. Sosyal İlişkiler

Teorik kısımda güvenli sitelerle ilgili en önemli handikaplardan birinin sitede yaşayan insan sayısı ve de sitenin sunduğu sosyal tesis olanaklarının çokluğu karşısında insan ilişkilerinin azalması, inziva ve bireyselleşme olduğu ifade edilmişti. Bu çalışmada da bu minvalde katılımcılara komşuluk, akrabalık ilişkilerinin yoğunluğu ve genel olarak insan ilişkilerindeki tutumları sorulmuştur. Katılımcıların ifadeleri literatürün siteler ile ilgili eleştirilerini haklı çıkaracak tarzdadır. Genel olarak katılımcılar, komşuluk ilişkilerinin çok zayıf olduğundan ya da hiç olmadığından dem vurmaktadırlar. Bunda önemli bir etken de site içerisinde yaşayanların çoğunun çalışan insanlar olması ve yeterince vakitlerinin olmamasıdır. Ayrıca sitenin sunduğu imkanlardan katılımcıların önemli görülen yeşil alan, kamelya, kafe gibi sosyal etkinliği destekleyebilecek alanlarının yeterince kullanılmadığını da göstermektedir.

“Sosyal ilişkilerimiz kısıtlı, çalıştığımız için vakit kalmıyor. Pandemi döneminde taşındığımız için de çok komşu tanımıyoruz” (Katılımcı 3, 43 yaş, Kadın, Fizyoterapist)

“Karı koca olarak çalışan insanlar olduğumuz için başkalarıyla sosyal anlamda yakın ilişki kurmak pek mümkün olmuyor. Akriba ilişkilerinin de hayatımda hiçbir etkisi yok.” (Katılımcı 12, 40 yaş, Erkek, Denetmen).

“Site içinde sosyal ilişkim yok, akrabalık olarak da yok denecek kadar az.” (Katılımcı 11, 26 yaş, Kadın, Öğretmen)

“İyi görüştüğüm komşularım var ama akrabalarım daha sık görüşüyorum... Siteyi tercih etme sebepim insanlar değil konfor.” (Katılımcı 9, 40 yaş, Kadın, Memur)

“Site içindeki sosyal ilişki düzeyim düşük. Çünkü site sakinleriyle hayat ve düşünce farklılıklarımız var.” (Katılımcı 4, 31 yaş, Erkek, Esnaf)

Komşuluk ilişkileri olduğunu söyleyen katılımcılar olmakla birlikte, bu katılımcılar genellikle görüşülen kişi sayısının çok az olduğunu ve site büyüklüğünün sadece yakın komşuların iletişimini mümkün kıldığını ifade etmektedirler.

“Sitede sosyal ilişki sadece birincil komşulardan ibaret, sitede komşuluk anlayışı dahi yok.” (Katılımcı 15, 43 yaş, Erkek, Gıda Mühendisi)

“Oturduğum blokta samimi olduğum hatta aile gibi olduğumuz sürekli görüştüğümüz üç aile var. Birlikte tatile dahi gideriz. Ancak diğer dairelerdeki komşularıyla karşılaştığımda selamlaşıyorum. Çalıştığım için daha fazlasına vaktim kalmıyor.” (Katılımcı 7, 35 yaş, Kadın Makine Mühendisi).

“Üç dört aile ile görüşüyoruz, ikisi komşumuz. Bakış açılarımız, eğitim düzeylerimiz birbirine yakın. Diğer bir aile eski iş arkadaşım ve çocukları ile çocuklarım yakın yaşlarda, düzgün güvenilir bir aile. Başka ailelerle de çocuklarım nedeniyle tanıştım kısa süreli görüşüyoruz.” (Katılımcı 6, 36 yaş, Kadın, Fizyoterapist)

“Site içerisinde büyüklüğünden kaynaklı çok bir iletişim olmasa da bina içerisindeki ilişkilerimiz gayet iyi.” (Katılımcı 1, 42 yaş, Kadın, Ev hanımı).

Bilindiği gibi güvenli siteler, ekonomik maliyetler nedeniyle, benzer gelir düzeyine sahip insanların ikamet ettiği yerlerdir. Mekânın bireyler için bir referans haline gelmesi de bu durumla yakından ilişkilidir. Bu tür sitelerde oturabilmenin verdiği sembolik değer güvenli siteleri kişiler için cazip kılan unsurların önemli bir parçasıdır. Bu tip sitelerde oturabiliyor olmak belirli bir gelir seviyesine sahip olmak demektir. Bu durum çoğu zaman literatürde, benzer profildeki insanların ortak mekânsal alanda buluşması olarak ele alınmaktadır. Bu çalışma kapsamında görüşülen kişiler için de 'benzerlik' memnuniyet kaynaklarından biridir. Sipahi tarafından yapılan çalışmada güvenli sitede oturduğu için “kendini ayrıcalıklı hissedenenlerin” arasında (çalışmaya katılanların %70,1'i) 'kendisine benzer özellikteki insanlarla bir arada yaşamaya önem verenlerin' oranı %53 olarak tespit edilmiştir (2012, s. 126). Bu çalışmada da katılımcıların neredeyse yarısı 'kendine benzer kişilerle yaşamaktan memnundur'.

“Aynı seviyede insanların oturması birbirlerini anlaması bakımından önemli, ikili ilişkilerde ortak nokta anlamında önemli, birbirlerini yakından tanıyıp güven anlamında önemli” (Katılımcı 10, 39 yaş, Erkek, Memur)

“Aynı perspektiften bakabilen kişilerle iletişim kurmak tabii ki daha sağlıklı oluyor. Çünkü ne dediğini ve ne demek istediğini anlıyor olmaları açısından önemli bir etken diye düşünüyorum. Bu açıdan kendimizi çok şanslı hissediyoruz, çünkü 22 yıldır Konya’da oturuyoruz ve ilk kez bize böyle hitap eden, uygun bir sitede oturduğumuz için çok mutluyuz.” (Katılımcı 8, 53 yaş, Kadın, Akademisyen)

“Çok sıkı ilişkilerimiz olmamasına rağmen çocuklarımız birlikte oynuyor ve aynı sosyal düzeyde olmamız durumu kolaylaştırıyor.” (Katılımcı 3, 43 yaş, Kadın, Fizyoterapist)

“Etrafımızda bizim profiline yakın ailelerin oturuyor olması avantajlı tabii ki. Sonuçta çocuklarımız bahçede arkadaşlık yapmak durumunda kalıyorlar. Bizler de mecburen altlı üstlü oturduğumuzdan komşularımızla muhatap olmak durumundayız. Anlayışlı, ahlaklı, medeni, eğitilmiş insanlarla bir arada oturmayı herkes ister.” (Katılımcı 7, 35 yaş, Kadın, Makine Mühendisi)

Ancak görüşülen kişiler çoğunlukla, benzer ekonomik seviyenin, sosyo-kültürel anlamda da benzerlikler var edeceği anlamına gelmediğini ifade etmektedir. Oysaki çalışma kapsamında görüşülen kişilerin demografik özellikleri dikkate alındığında, katılımcıların yaş ve eğitim seviyesinin yanı sıra soruya verdikleri cevaplarda değindikleri noktalar göz önüne alındığında, birbirlerine benzer kişiler oldukları araştırmacılar tarafından gözlemlenmiştir. Ancak görüşmecilerin bunun tam tersini düşünmesi sitelerdeki sosyal ilişki seviyesinin düşük olması nedeniyle olabilir. Ayrıca eklemek gerekir ki, bu sitelerde genellikle farklı şehirlerden gelen daha fazla insan yaşamaktadır. Bunun nedeni kamu kurumlarında çalışan insan sayısının çok olmasıdır. Konya'nın herhangi bir mahallesinde Konyalı olmayan insan sayısının bu kadar fazla olmama ihtimali daha yüksektir. Alver ve Sipahi tarafından yapılan çalışmalarda da bu tür sitelerde yaşayanların ekonomik olarak benzer olmasının yanı sıra “kültürel, sembolik ya da sosyal sermayeleri” bakımında homojen olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Sipahi, 2012, s. 131; Alver, 2013, s. 187).

“Konya’da sosyo-kültürel benzerlik diye bir şey yok. Sadece para var. Zengin olan adam iyi sitede oturuyor, fakir olan oturamıyor. Ama zengin olması kültürlü olduğu anlamına gelmiyor. Okuma yazma bilmeyen adamlar da oturuyor burada ama adam iş sahibi, patron. Benim için tabii ki önemli ama öyle bir durum yok Konya’da. Ben kendi düzeyimde okumuş yazmış benzer kültür seviyesindeki insanlarla oturmak isterdim. Ama şu an mevcut ekonomik düzende bir akademisyenin burada oturması da çok zor. Kirada bile oturamaz. Çünkü kiralar da çok yüksek.” (Katılımcı 13, 46 yaş, Erkek, Akademisyen)

“Sitede sadece gelir düzeyi ve parasal olarak benimle aynı koşullara sahip insanlar var.” (Katılımcı 15, 43 yaş, Erkek, Gıda mühendisi)

“Site profili, eğitim durumları ve yaşam alışkanlıkları gibi faktörlerle birlikte oldukça değişken ve karışık. Kendime çok da yakın görmüyorum.” (Katılımcı, 5, 30 yaş, Kadın, Ev hanımı)

“Bu konuda çok düşünmedim ama benim profilimde çok insan var mı açıkçası onu da bilmiyorum. Benzer kültür seviyeleri etkileşimi artıracaktır.” (Katılımcı 6, 36 yaş, Kadın, Fizyoterapist)

“Benim profilimde insan sayısı kısıtlı. Daha fazla olsaydı site içerisinde daha aktif olabilirdim.” (Katılımcı 4, 31 yaş, Erkek, Esnaf)

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında -her ne kadar sitede yaşayanlarla benzer olduklarını düşünmeseler de- eğer kendilerine benzer insanlar bulunsaydı, bundan memnun olacakları anlaşılmaktadır. Bunun nedeni katılımcıların kendilerine benzer insanların yaşadığı bir mekânda daha fazla sosyalleşebileceklerini düşünmeleridir. Bu durum yine katılımcıların yakındığı bir konu olarak sosyal ilişki azlığı ile paralel seyretmektedir. Ancak paradoksal bir biçimde güvenlikli siteler sakinlerinin insan ilişkilerinin tehlikelerinden kaçtıkları bir alandır. Katılımcıların çoğu insan ilişkilerinde tedbirli davrandıklarını, insanların ne yapacaklarının belli olmadığını ifade etmiştir. Bu da günümüzün bir handikabıdır. Diğerlerinin tehlikeli olduklarını düşündükleri için uzak kalmaya çabalamakta, uzaklaştıkça da yalnızlaşmaktadırlar. Aynı zamanda etkili ve sağlıklı bir iletişim kurulmadığı için tehlikeli insan algısı her geçen gün güçlenmektedir. Bu çalışmanın bulgusuna benzer şekilde Blandy ve Lister

(2006: 109) de İngiltere’de yaptıkları bir çalışmada, güvenli sitelerde yaşayan kişilerin kendileri gibi insanlarla komşuluk ilişkisi kurma isteklerinin yüksek olmasına karşın sosyal bağlarının zayıf olduğuna vurgu yapmışlardır (Akyol Altun, 2010, s. 238). Şahin de çalışmasında, katılımcıların zayıf ve samimiyetsiz komşuluk ilişkileri olduğunu bulmuştur (Şahin, 2016, s. 316-317).

4.3. Konya’da Yaşam ve Kent Aidiyeti

Kent karşıtı bir söyleme sahip olan güvenli siteler, korkunç olan kentten “huzur, güven, ferahlık, cennet, sükûnet, temizlik, düzen, seçkinlik gibi vasıflara” kaçış imkânı sağlar (Alver, 2013, s. 115, 117). Bu kaçış, şehir merkezinden uzakta olmak ve yüksek duvarlarla çevrili olmakla güvence altına alınırken, mekânsal ayrışmayı da beraberinde getirmektedir. Kentin içinde ama kentten ayrı bir görünüme sahip bu sitelerde yaşayanlar, kentten sadece fiziksel olarak farklılaşmamaktadır. Site içerisinde sunulan sportif ve sanatsal etkinlikler kültürel olarak, yüksek maaşlarda ekonomik olarak farklılaşmayı ve ayrışmayı teşvik etmektedir (Pérouse ve Danış, 2005, s. 106-115). Bu bağlamda, çalışma kapsamında katılımcılara yaşadıkları kent olan Konya hakkında sorular sorulmuştur.

Katılımcıların önemli çoğunluğu Konya’da yaşamının kolay ve rahat olduğunu ifade ederken, Konya ile ilgili sevmedikleri özellik güvenli siteden ziyade 'sıkıcılık' yönünde olmuştur. Bu kapsamda katılımcıların kent aidiyetleri çok yüksek olmamakla birlikte, Konya’yı güvensiz buldukları söylenememektedir.

“Konya’da yaşamak çok kolay ve rahat bence, çünkü küçük şehir havasında ama büyük bir şehir. Konum olarak da çok güzel bir yerde, her yere ulaşım çok rahat. Hızlı tren, uçak, otobüs gibi şehirler arası ulaşımı çok iyi bir konumda.” (Katılımcı 8, 53 yaş, Kadın, Akademisyen)

“Konya’da yaşam çok sıkıcı, yapacak etkinlik sayısı yok denecek kadar az. Şehirde çoğu insan baskılanmış. Şehir dışından göç aldıkça şehrin çehresinin değişeceğine inanıyorum. Mecbur kalmasaydık Konya yaşamayı tercih edeceğim bir şehir değildi. Olumlu yanları ise şehirde yaşamın kolay ve rahat olması. Trafik sorunu nispeten diğer şehirlere göre daha az. Şehrin iklimi ve bitki örtüsü insanın içini karartıyor. Sık sık şehir dışına çıkarak stres atmaya çalışıyoruz.” (Katılımcı 7, 35 yaş, Kadın, Makine Mühendisi)

“Konya memleketim ve iş yerim, ailem burada. Yaşam kolay birçok büyük şehre göre. Trafik hayatı etkileyen bir faktör değil. Ucuz bir şehir. Birçok şeye ulaşabiliyoruz fakat yeterli değil.” (Katılımcı 6, 36 yaş, Kadın, Fizyoterapist)

“Konya’da yaşamım iş ve ev arasında geçiyor. Sosyal hayatım yani kültürel anlamda baktığımda pek yok aslında. Dışarı çıktığımda yapabileceğim sosyal aktiviteler çok kısıtlı. Mesela eşi dostu içkili bir mekâna götürmek istesen yok... Tabi insanların bakış açıları da farklı burada. Çok fazla sosyal ve kültürel imkanları yok... Bunun dışında Konya düzenli bir şehir belediyeçilik anlamında. Sokaklar temiz. Diğer şehirlerde bunu göremiyoruz. Park ve bahçeleri güzel çocuklu aileler için. Böyle parkları yok diğer büyükşehirlerin.” (Katılımcı 13, 46 yaş Erkek, Akademisyen).

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı üzere -güvenli sitede yaşam kentten beşerî tehlikelerinden kaçış olarak değerlendirilse de- bu çalışmanın bulguları bunu desteklememektedir. Sipahi’nin çalışmasında da benzer sonuçlar elde edilmiştir (2012, s. 132). Bu durum güvenli sitelerin Konya gibi kentlerde, güvenlik ihtiyacından ziyade, neo-liberal iktisadi politikalarının sonucu olarak

gelişmesinden kaynaklanmaktadır. Kent karşıtı söylemin çıkış noktası olarak 'korkunç kent' imgesi, özellikle Türkiye gibi örneklerde Gülümser'in de ifade ettiği gibi şehirde yaşayan insanların taleplerinden bağımsız olarak, "geliştirici firmaların emlak değerlerini artırmak ve mevcut rayıcı korumak için kullandıkları birincil pazarlama stratejisidir" (aktaran: Pérouse ve Daniş, 2005, s. 119). Güvenlikli sitelerin etrafındaki yüksek duvarlar sadece dışardaki tehlikelerle içerideki güven ortamını fiziksel olarak birbirinden ayırmamakta aynı zamanda sembolik olarak farklı sınıflardaki kişileri de ayırtmaktadır (Sencer, 2021, s. 167). Bu açıdan her ne kadar güven vurgusu baskın olsa da bu sitelerde yaşayanların kenti güvensiz bulmaması anlamlıdır. Ancak öte yandan kendiyile benzer sosyal ekonomik düzeyindeki insanlarla oturmak istemek de başka bir güvenlik ihtiyacının sonucudur ve modern dünyanın en önemli tehlikelerinden birisi olan "yabancidan" kendini uzaklaştırmayı içermektedir.

4.4. Korku ve Ümit Kıskaçında, Gelecek ve Güvenlik

Güvenlikli sitelerin isminin de vurgu yaptığı üzere, güvenlik ihtiyacının doğurduğu risk ve korku söylemi bir yönüyle gelecekte beklenenlerle yakından ilgilidir. Çünkü riskler her zaman bugün ile geleceği birbirine bağlarlar. Bu kapsamda görüşülen kişilerin dünyanın geleceği ile ilgili düşündükleri oldukça önemlidir. Bu çalışmada da merak edilenlerden birisi güvenlikli sitelerde oturan kişilerin dünyayı gelecekte ve şu anda ne kadar tehlikeli algıladıklarıdır. Çalışma kapsamında görüşülen kişiler çoğunlukla gelecekte ilgili karamsar bir tablo çizmektedirler. Karamsarlık bir tarafa, katılımcıların gelecekte hangi sorunları ön plana çıkardıkları da değerlendirilmelidir. Bilindiği gibi risk toplumunda gelecek; küresel ısınma, nükleer savaş, kanserojen gıdalar, ekonomik kriz, kıtlık, bireyselleşme sonucu gelişen yalnızlık, salgın hastalıklar, mülteciler, terör vb. sayılabilecek pek çok tehlikeye gebe dir. Toplumsal güven bağlarının da çözüldüğü bu toplumda sanayi toplumlarından farklı olarak insanların temel motivasyonu Beck'in ifade ettiği şekliyle "açım değil korkuyorum" dur (2011, s. 24). Bu bağlamda bu çalışmaya katılanlar da savaş, gelir adaletsizliği, çevre kirliliği, türlerin yok olması, kıtlık, iklim değişikliği, ahlaki çözüme, yalnızlık senaryolarına değinmişlerdir. Tüm bu riskler risk toplumuna özgü geleceğe yönelik ve modernleşmenin ürettiği risklerdir. Beck günümüz toplularının tam bir risk toplumu olmadığını ancak sanayi toplumlara özgü kaygılarda taşımadığını ifade etmektedir (2011, s. 24). Bu noktada bu çalışmada da katılımcılar risk toplumunun ifade ettiği kaygıları taşımaktadırlar. Şahin de çalışmasında benzer sonuçlar elde etmiştir ve çalışmaya katılanların hiç deneyimlememiş olsalar daha küresel risklerden korktuklarını bulmuştur (Şahin, 2016, s. 345-351).

"Gelecekte dünya ülkeleri biraz daha birbirlerine karşı savaşa dönük hamleler yapacaklar. Bu da toplu ölümleri beraberinde getirecek. Dünyada yaşam zorlaşacak. Varlıklı olan insanlar tüm güçleri eline alacaklar." (Katılımcı 10, 39 yaş, Erkek, Memur)

"İnsanların çevreye verdiği zararlar günden güne artıyor. Buna bağlı olarak dünyadaki biyolojik çeşitlilik azalıyor. Yeni yeni bulaşıcı hastalıklar ortaya çıkıyor. Aşırı hava koşulları meydana geliyor. Doğal kaynakların azalması ülkeler arası savaşı gündeme getiriyor. Geçim sıkıntısı git gide artıyor. Dolayısıyla insanların ruh sağlığı da olumsuz yönde etkileniyor." (Katılımcı 7, 35 yaş, Kadın, Makine mühendisi)

"Bugüne göre çok daha kötü olacak, çünkü şu anki nüfus artışına göre kaynaklar yetersiz kalacak. Gelir adaletsizliği de arttıkça yaşayan büyük çoğunluk için çok daha zor koşullar olacak." (Katılımcı 12, 40 yaş, Erkek, Denetçi)

"Küresel ısınmaya ek olarak ahlaksız bir toplum içinde olmak istemiyorum. Kendini düşünen, etrafında olup bitenden habersiz, hiç çaba sarf etmeden her şeyi hak ettiğini düşünen insan topluluğu endişe verici. Zenginlerin çok ama fakirlerin daha çok olduğu,

kıtlıklar savaşmak zorunda kalacağımız bir gelecek.” (Katılımcı 6, 36 yaş, Kadın, Fizyoterapist)

“İnsanların sorumsuz ve düşüncesiz davranışları sonucu zor günlerin bizi beklediğini düşünüyorum.” (Katılımcı 5, 30 yaş, Kadın, Ev Hanımı)

“Sosyal ilişkiler açısından daha bireysel bir yapıya bürüneceğini düşünüyorum.” (Katılımcı 2, 44 yaş Erkek, Öğretmen)

“Yokluk, susuzluk, kıtlık...Geleceğimiz çocukları için üzülüyorum.” (Katılımcı 4, 31 yaş, Erkek, Esnaf)

“Dünya iyice yalnız yaşayan bir ortam olacak. Herkes sosyal medyadan birbiri ile görüşecek. Duygular, sevgiler bitecek.” (Katılımcı 43, Erkek, Gıda Mühendisi)

Başka bir önemli nokta gelecekteki olumsuzluklardan sorumlu olanın ne olduğudur. Bu noktada geleceğe karamsar bakan katılımcılar, sorumlunun “insan” olduğu noktasında hemfikirdir. Gelecekteki sorunlar bir yana risk toplumu literatüründeki baskın söylem, bu sorunlarla baş etmede insanların hatta devletlerin bile yetersiz olduğudur. Küresel sorunların yerel çözümü olamayacağı ve bireyselleşmiş, toplumsal bağları kopmuş insanların çaresizce kıyameti bekleyişi, karamsar geleceği hiç ışığın olmadığı bir zifiri karanlığa dönüştürmektedir. Bu bağlamda görüşmecilere "bu sorunlar ile ilgili bireysel çabanın etkili olup olmadığı" ve "kendilerinin bu konuda önlem alıp almadıkları" sorulmuştur. Katılımcıların önemli bir kısmı bu konu ile ilgili ufak önlemler aldıklarını söylemekle birlikte, bu önlemlerin işe yarayıp yaramayacağı konusunda farklı bakış açıları mevcuttur. Örneğin gelecekle ilgili ümitli olan Katılımcı 8, muhtemel risklerin farkında olduğunu ifade etmekle birlikte “elinden geldiğince mücadele etmeye” çalıştığını söylemektedir. Geleceğe karşı bakış açısındaki umudun kaynakları ise bir taraftan “her şeyin bir sonu olduğu gibi dünyamızın da bir sonu var” kabullenışı ve “bilim insanlarının çalışmaları ile hayatımızın çok daha güzel bir yere dönüşeceğine” olan inançtır (53 yaş, Kadın, Akademisyen). Benzer bir biçimde Katılımcı 13 “yerel ve küresel bazda çok ciddi sorunların olduğunu ancak umudu yitirmemek gerektiğini ve bilime yönelik olumlu olmamız gerektiğini” ifade etmektedir (46 yaş, Erkek, Akademisyen). Bilimin bu konu ile ilgili çözüm üreteceğini düşünen katılımcıların ikisinin de akademisyen olması bu fikrin meslek kimliği ile ilişkili olduğunu akla getirmektedir. Gelecekle ilgili iyi ya da kötü bir öngörüde bulunamayan Katılımcı 3 ise “olan her şeyin benim hayrıma olacağını bilerek anda hayatıma devam ediyorum. Haberleri izlemiyorum.” ifadelerini kullanmıştır (43 yaş, Kadın, Fizyoterapist). Bu ifadeler son zamanlarda popüler olan olumlama tekniği gibi farkındalık ve kabullenişe yönelik kişisel gelişim tekniklerini düşündürmektedir. Geleceğe yönelik karamsar bakan katılımcıların ise bir kısmı 'bireysel önlemlerin bir işe yaramayacağını' düşünmektedir.

“Hayatımızda tek başımıza bir şeyin değişmesi, önlenmesi çok zor. Beraberce örgütlü bir şekilde bütün konulara karşı mücadele edileceğini düşünüyorum.” (Katılımcı 15, 43 yaş, Erkek, Gıda Mühendisi)

“Çok fazla olacağını düşünmüyorum. Kontrol edilemez durumdaki nüfus artışının bu tarz faktörlerle kontrol edilmeye çalışılacağını öngöremiyorum. Mücadele etmiyorum, çünkü yapabileceğim bir şey yok bireysel olarak.” (Katılımcı 12, 40 yaş, Erkek, Denetçi)

Katılımcıların diğer bir bakış açısı bireysel önlemlerin etkili olacağı ancak daha fazla insanın bu konuda bilinçlenmesi ile bu önlemlerin herkes tarafından uygulanması sonucu çözüme ulaşacağı yönündendir.

“İnsanları bu riskler karşısında bilinçlendirmek oldukça önemli. Ben küresel ısınma için poşet kullanmayı bırakmak, ağaç dikmek; salgın hastalıklar için en başta kendimi

korumak, Ozon tabakası zarar veren deodorantları kullanmayı bırakmak gibi basit önlemler alıyorum.” (Katılımcı 11, 26 yaş, Kadın, Öğretmen)

“Bu konuda bilinçli bir kullanıcı, bilinçli bir tüketici olduğumu düşünüyorum. Ancak bunu çoğunluğa aktarmamız gerekiyor. Öncelikle okullarda, yaşam alanlarında farkındalık için daha çok çalışılmalı. Günümüzdeki billboardlarda bu konuda bildirim yapılmalı, farkındalık yaşatılmalı.” (Katılımcı 4, 31 yaş, Erkek, Esnaf)

“Şahsen ortak kullanım alanımız olan dünyamız için üzerime düşen titizliği gösterdiğime inanıyorum fakat bilinçsiz ve umursamaz insan çok fazla.” (Katılımcı 5, 30 yaş, Kadın, Ev Hanımı)

Görüşmecilerin bu konuda aldıkları önlemlere bakıldığında çoğunlukla geri dönüşüm konusunda dikkat edildiği ve kaynakların doğru kullanılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu durumun nedeni, geri dönüşümün herkes için kolay ve maliyetsiz olması olabilir. Katılımcı 6 sitelerinde geri dönüşüm atıklarını toplamak için bir sistem olduğunu ifade etmektedir. Geri dönüşümle kolaylaştırıcı unsurların varlığı bireylerdeki risk farkındalığını eyleme dönüştürmek için önemli bir aşama olabilir.

“Geri dönüşüm ürünleri için ayrı çöpüm var. Elimden geldiğince onları biriktirip geri dönüşüm kutularına atıyorum. Yaşadığımız sitede böyle bir sistem var. Ayrıca yağ ve pil için de aynı şeyi yapıyorum. Organik atıkları humuslu toprak yapmak için veya çiçeklerime gübre yapmak için kullanıyorum.” (Katılımcı 6, 36 yaş, Kadın, Fizyoterapist)

“Elimden geleni yapmaya çalışıyorum. Çevreyi kirletmemek, suyu ve enerji kaynaklarını gerektiği kadar kullanmak, geri dönüştürülebilecek atık maddelerini ayırmak, atık yağları ayırmak gibi.” (Katılımcı 7, 35 yaş, Kadın, Makine Mühendisi)

SONUÇ

İnsanın en temel ihtiyaçlarından birisi olan güvenlik ihtiyacı, küreselleşme ve modernliğin kent yaşamı üzerindeki etkileriyle kentsel ayrışmayı da tetikleyen “güvenlikli site” konseptini doğurmuştur. Tüketicilerine yüksek güvenliğin yanı sıra, vadettiği sosyal imkânlarla ve ulaşılabilirliği yüksek maliyet isteyen bu siteler, aynı zamanda sembolik değer üreterek bir statü simgesi ve referans kaynağı haline dönüşmüştür. Kişilere vadettiklerinin yanında kentsel ayrışmayı ve bireysel izolasyonu tetikleyen bu yapılar kentin içinde, ancak kentten ayrı yeni yaşam pratiklerini üretmiştir.

Güvenlikli site konsepti yüksek duvarlar ve güvenlik görevlileri ile her dileyenin içeri giremediği gönüllü kapatılma alanları -heterotopya- olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat güvenlik algısını -sadece suç gibi- diğer insanlardan gelebilecek tehlikelere yöneltmektedir. Ancak günümüz risk toplumu yazıları, tehlikelerin boyutunun mekânla sınırlandırılmayacak şekillerde olduğunu dile getirmektedir. Bu kapsamda bu çalışma güvenlikli sitede oturan kişilerin küresel tehlikelerle ilgili güvenlik algılarını ve geleceğe bakış açılarını anlamayı da amaçlamaktadır.

Çalışma bulgularına göre güvenlik sitede oturanların böylesi türden yerleşim alanlarını tercih etmelerindeki en önemli neden, sitenin isminin de vurgu yaptığı üzeri güvenlidir. Ancak katılımcıların çoğunluğu için güvende olmasını istediği kişiler çocuklarıdır. Çocuklarının dilediğince dışarıda oyun oynayabilmesi, güvenli bir ortamda büyümesi gibi istekler günümüzde dönüşen çocuk merkezli aileleri göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca katılımcıların yine büyük bir çoğunluğu sitede bulunan sosyal tesis özelliklerinin ev alma nedenlerinden biri olduğunu ifade etse de az sayıda katılımcının 'bahçede yürüyüş yaptığını' ifade etmesi dışında, bu imkânlardan faydalandıklarını anlatan hiçbir ifadede bulunmamışlardır. Katılımcılar için sitede yer alan yeşil alan ve kamelyalar hem önemli bir sosyalleşme

mekânı hem de çocuklarının oyun oynayabilecekleri bir alan olarak sıklıkla dile getirilen bir özelliktir. Ancak site içerisindeki sosyal ilişki düzeyi çok kısıtlıdır. Çoğu katılımcı sitede komşuluk ilişkisinin olmadığını, olanlar ise sadece blok içerisindeki kısıtlı sayıda kişi ile görüştüğünü ifade etmiştir. Katılımcıların çoğu benzer eğitim seviyesi, gelir ve yaş aralıklarından olmasına rağmen, katılımcıların önemli bir kısmı 'sitede yaşayan kişileri kendilerine yakın hissetmediklerini' ifade etmiştir. Bu durum gerek ekonomik sermaye gerekse de sosyal-kültürel sermayenin doğru orantılı olmayışından kaynaklanmaktadır ve literatürdeki diğer çalışmalarla uyumlu bir veri sunmaktadır.

Katılımcıların çoğunluğu Konya'da yaşamasını kolay ve rahat bir şehir olarak ifade etmiş, dahası korku ve tehlike perspektifinden Konya'ya dair yöneltilmiş herhangi bir fikir beyan etmemişlerdir. Konya'da yaşamayı sevmeyen katılımcılar için bile Konya pek çok yönden yaşanılabilir olmakla birlikte, Konya'da yaşam onlara göre tehlikeli olmaktan çok sıkıcıdır. Konya ile ilgili aidiyet duyguları yüksek olmamasına karşın yaşam kolaylığı ve ucuzluğu Konya'da yaşamlarının temel nedenlerinden birisidir. Bu açıdan güvenli sitelere ilişkin kent karşıtı söylem ve korkunç kent imgesi, bu çalışmanın katılımcılarında gözlemlenmemiştir. Bu durumun nedeninin, Türkiye'de güvenli sitelerin gelişiminde güvenlik ihtiyacına nazaran sembolik tüketimin etkili olması olduğu düşünülmektedir.

Gelecek ile ilgili katılımcıların çoğu karamsar bir tablo sergilemiş ve savaş, kıtlık, iklim değişikliği, yalnızlık, ahlaki çözüme gibi farklı riskleri ön plana çıkarmışlardır. Ayrıca bu riskler karşısında alınabilecek bireysel tedbirlerin işe yarayıp yaramayacağı noktasında iki farklı fikre sahiptirler. Katılımcıların bir bölümü 'bireysel önlemlerin hiçbir işe yaramayacağını düşündüğü için önlem almadığını', bir kısmı ise 'işe yarayabileceğini ancak bunun diğer insanlar tarafından da yapılması gerektiğini düşünmektedir. Genel olarak güvenli sitede yaşayan kişilerin gelecek riskleri karşısında da kendilerini oldukça güvensiz hissettikleri söylenebilse de bu tür sitede yaşamayanlar ve yaşayanlar üzerinde yapılacak karşılaştırmalı bir çalışma ile güvenlik düzeyinin daha fazla güvensizlik hissi yaratıp yaratmadığı ve bu hissin toplumun genelinde var olup olmadığı tespit edilebilir.

KAYNAKÇA

- Akyol Altun, D. (2010). "Kapalı Konut Siteleri ve 'Mahalle' Kavramı." *İdealKent* (2), 216-244.
- Aliaoğlu, A. (2015). "Balıkesir Şehrinde Güvenlikli Siteler: Çağdaş Kent Örneği." *Doğu Coğrafya Dergisi*, 20(34), 157-170.
- Alver, K. (2013). *Siteril Hayatlar: Kentte Mekansal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler* (3. baskı). Ankara: Hece Yayınları.
- Arıboğan, Ü. (2021). "Güvenlik. A. Komsuoğlu." Saraç, Y. (Der.) *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi* (Cilt II). Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- Baltacı, A. (2018). "Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme." *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), s. 231-274.
- Baltacı, A. (2019). "Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır?" *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), s. 368-388.
- Bauman, Z. (2020). *Bireyselleşmiş Toplum*. (B. Alogan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beck, U. (2011). *Risk Toplumunu*. (B. Doğan, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Creswell, J. W. (2023). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (7. baskı). (S. B. Mesut Bütün, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çakı, F., ve Altundere, E. (2017). "Risk toplumunda çocukluk." *Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10-11), 147-171.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2024). *Yıllar İtibarıyla Net ve Brüt Asgari Ücretler*. Erişim tarihi: 15.03.2024, <https://www.csgeb.gov.tr/media/93378/netbrutasgari.pdf>
- Foucault, M. (2019). *Özne ve İktidar*. (O. Akınhay, & I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Freud, S. (2021). *Uygarlığın Huzursuzluğu*. (H. Barışcan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, A. (2000). *Modernliğin Sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınlar.
- Koç, E. (2020). *Mahalle Algısındaki Dönüşüm: Konya Örneğinde 'Bizim Mahalle' Den Güvenlikli Siteye*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkmaz, A. (2019). *Risk Toplumunu ve Korku Kültüründeki Ebeveyn Tutumları ve Genç Gönüllülüğü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Maxwell, J. A. (2022). *Nitel Araştırma Tasarımı: Etkileşimli Bir Yaklaşım* (3. baskı). (M. Çevikbaş, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Neuman, W. L. (2022). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* (Cilt 1). (Ö. Akkaya, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Pérouse, J. F., ve Danış, A. D. (2005). "Zenginliğin mekânda yeni yansımaları: İstanbul'da güvenlikli siteler." *Toplum ve Bilim*, 104, 92-123.
- Polat, Y., ve Kartal, M. (2018). "Cumhuriyetten Günümüze Türkiye'de Modernleşme Bağlamında Dışa Kapalı Konut Üretimi." *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10(4), s. 63-76.

- Sencer, A. (2021). "Kentlerin Kutuplaştıran Yüzü: Güvenlikli Siteler." *bitig MSKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 160-172.
- Simmel, G. (2020). *Bireysellik ve Kültür*. (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Sipahi, E. B. (2012). "'Yeni' Liberalizmin 'Yeni' Yaşam Alanları Olarak Güvenlikli Siteler: Konya Örneği." *İdealkent* (7), 110-135.
- Şahin, K. (2016). *Neoliberal kentsel dönüşümün yeni mekânsal alanları olarak güvenlikli siteler: İstanbul örneği üzerinden kapalı yerleşimlerin risk ve güvenlik bağlamında incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yağar, F., ve Dökme, S. (2018). "Niteliksel Araştırmaların Planlanması, Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlilik ve Güvenirlilik." *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.